

Maria ROTARU
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Vatra comunei Cernătești – elemente structurale, culturale și muzicale

Abstract: (Contributions to the Research of the Traditional Music from the Village of Cernătești, Dolj County. Structural, Cultural and Musical Elements) This paper is meant to bring its contribution to a better understanding of traditional cultural values and to bring to light a piece of the spirituality of Dolj villages, through researches and data collection. It is a good sign that, in this era of technology and globalization, we are still discovering authentic elements of national and local identity, which gives us a certain sense of trust in the perpetuation of the Romanian traditional values. By conducting researches, by collecting data and by discussing with a large number of elderly people, who know and preserve our ancient traditions, I tried to capture the momentum of the material and spiritual civilization of Cernătești commune. The collection of songs from Cernătești commune presented in this paper is intended to make a modest contribution to the salvation of the traditional Dolj county spiritual values.

Keywords: Cernătești, traditional elements, identity, research, songs

Rezumat: Am încercat prin prezenta lucrare să aduc prin documentările și culegerile efectuate o contribuție la cunoașterea valorilor culturale tradiționale, să scot la lumină o frântură din spiritualitatea satului doljean. Consider un semn bun faptul că în această epocă a tehnizării și globalizărilor de tot felul reușim să descoperim încă elemente autentice de identitate națională și locală, fapt care ne dă un oarecare sentiment de încredere în perpetuarea valorilor tradiționale românești. Prin cercetările și culegerile făcute, prin cunoașterea unui număr mare de oameni în vârstă, cunoscători și păstrători a unor tradiții străvechi, am încercat să surprind starea de moment a civilizației materiale și spirituale a comunei Cernătești. Culegerea de cântece din comuna Cernătești prezentă în această lucrare se dorește a aduce o modestă contribuție la salvarea din teren, de la bătrânii satelor, a valorilor spirituale tradiționale doljene.

Cuvinte-cheie: Cernătești, tradițional, elemente, identitate, cercetare, cântece

Lumea din care face parte țăranul român a fost întotdeauna bogată în obiceiuri și tradiții, fiecare cătun obștesc aducându-și aportul la forma autentică de percepere și totodată a tradițiilor ce ascund înțelesuri profunde, despre relațiile interumane și despre relațiile oamenilor cu natura.

Obiceiurile tradiționale românești au ca și modalități de exprimare: muzica, coregrafia, gestică sau mimica. Sunt fapte culturale complexe, menite înainte de toate, să organizeze viața oamenilor, să marcheze momentele importante ale trecerii lor prin lume, să le modeleze comportamentul.

Am apreciat întotdeauna dragostea, pasiunea, responsabilitatea față de patrimoniul cultural popular care se manifestă din ce în ce mai temeinic în conștiința și sufletul oamenilor noștri. Printre sarcinile care îi revin unui muzician al timpurilor noastre este și aceea care se referă la cercetarea, culegerea și valorificarea cântecului popular românesc.

Personal, ceea ce m-a îndreptat către această zonă etno-folclorică, Cernătești, a fost dorința de a descoperi modul de interpretare a tarafurilor care încă mai există în

această zonă, însă și atașamentul și dragostea pentru meleagurile natale. Copil fiind și locuind o mare perioadă la bunicii din Cernătești, m-au impresionat ritmurile horelor și sârbelor care se cântau la nunți și bâlciuri, frumusețea doinelor și a baladelor, fapt care m-a îndemnat să urmez mai târziu o școală de muzică. Încercând să descopăr „miracolul” cu care nea Milică din satul Raznic, comuna Cernătești interpreta cântecele la „clanaretă”, am continuat cursurile la Liceul de Muzică „Marin Sorescu” din Craiova, la secția flaut. Dar cu toate acestea mi-a rămas întipărit în memorie și în suflet „aurul” din vocile marilor doinitori ai Olteniei, fapt care s-a concretizat printr-o cercetare asiduă în vederea cunoașterii mai temeinice a repertoriului și a cântului popular .

Așezământ și date istorice

Comuna Cernătești este așezată într-o frumoasă zonă colinară, în partea de nord-vest a județului Dolj, la 38 km de Municipiului Craiova și 29 km de orașul Filiași. Denumirea comunei provine de la numele boierului de sabie Cernat, căruia i-a fost închinat acest loc de către Mircea cel Bătrân, denumit pe atunci Trestenic.

De-a lungul istoriei ceea ce a unit pe toți locuitorii satelor era dragostea pentru glia strămoșească, credința în Dumnezeu și existența unor oameni care erau strâns legați de meleagurile natale pe care le-au apărut cu dârzenie.

Localitatea Cernătești cât și satele componente au fost în decursul secolelor subordonate administrativ plaselor¹, iar plasele la rândul lor județelor. După anul 1945, până la reorganizarea pe regiuni administrative, unele din sate au fost încorporate la alte comune (denumite și cătune), dar existau și comune fără a avea alte sate în componența lor.

Bătrânii povesteau din generație în generație că un plug tras de patru boi albi, cu împroor (flori la jug) de flori albe de porumbar a tras brazdă pe laturile vetrei de sat. După datină pârăcalabul Dimitrie, însoțit de un sobor de preoți și cântăreți, urmați de locuitorii cernăteni, au oficiat așezarea în noua vatră, mergând pe urma brazdei de plug. S-a fixat locul de pășune sau țarina, lângă moară, s-au stabilit micile grădini pe lângă case și ogașele cu pâlcuri de păduri pentru lemne de foc; apoi s-a stabilit suprafața comunei Cernătești prin bornare cu măguri (valuri de pământ încercuite cu nuiele) lângă care se planta un stejar. Doi călăreți împreună cu pârăcalabul au încălecat pe cai albi împodobiți cu panglici albe în coamă și cu eșarfe de borangic alb. Apoi timp de o zi au mers străbătând călare perimetrul așezării. La fiecare hotar s-a făcut un șanț adânc de către tinerii care urmau să se căsătorească, pentru ca aceștia să spună urmașilor unde au săpat și plantat pomi pentru a cunoaște bine vatra comunei Cernătești. Fiecare intrare în sat avea o poartă mare de stejar. În această vatră de sat și în acest perimetru, comuna Cernătești își înscrie istoria din 1597 până astăzi.

Activitățile culturale

Din anul 1400 avem primele atestări documentare a vieții culturale din comuna Cernătești. Pe vremuri, țărani cântau, jucau la horă, la dansuri în țarină sau la umbra fagilor falnici, în poienile din Bucur sau Iancului. Buciumul răsuna la stâni, iar doinele

¹ Conform <https://dexonline.ro/definitie/plasele> (accesat la 6 februarie 2019), *plasele* reprezentau o subdiviziune a unui județ în vechea organizare teritorial –administrativă a României.

din fluier și caval răsunau pe toate dealurile și văile. Adesea, cel necăjit își plângea jalea din fluier sau din frunză în pragul casei sau pe câmp. După slujba de la biserică, duminica, oamenii se întreceau în sârbe și hore odată cu lăutarii. Veneau la horă pârcălabul Cernat și cernătenii lui, îmbrăcați în costume populare lucrate de femei îndemânatice, care mai de care mai frumoase.

Ansamblurile ce au contribuit la valorificarea tradițiilor populare, au fost tarafurile populare, care aveau o bogată activitate artistică atât în comună, cât și în județ. Cel care a susținut tinerele talente și a organizat ansamblul de dansuri populare în comună, a fost învățătorul Ștefan Constantin.

După 1957 s-a încheșat, împreună cu mai mulți lăutari din satele componente ale comunei, un taraf performant ce interpreta un repertoriu bogat, specific zonei, de exemplu: *Sui mândruță-n deal la peri*. Dintre lăutarii tarafului s-au numărat: din Raznic – Anoiu Emilian - clarinet, Anoiu Mișu - violonist, Anoiu Constantin – acordeon, Anoiu Constanța - voce; din Cornița – Firă Catăru – vioară; din Cernătești – Titică – vioară; din Țin – Nica Costică – vioară, Marcu Ionel – vioară, Nica Nicolae – vioară, Mândița Ion – chitară, Marcu Stancu – contrabas și Scriceanu Constantin – cobză.

Originalitatea obiceiurilor din comuna Cernătești nu poate fi despărțită de ocupația de bază, care este agricultura și de viața cotidiană cu marile ritmuri ale naturii. Complexitatea și varietatea tipurilor de valori ce compun sistemul de obiceiuri, creațiile cum sunt colindele, orațiile de nuntă, bocetele sau baladele, au exprimat idei și sentimente profunde ale spiritului uman din timpuri ancestrale. Din persistența vechilor credințe practicate în zonă, au luat naștere primele rituri și mituri, creând noi simboluri. Deosebirea esențială dintre vechile rituri și obiceiurile practicate până azi, nu este de formă sau conținut, ci de atitudine.

Sărbătorile care marchează solstițiul de iarnă, Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza, adună numeroase obiceiuri, acte ritualice și practici magice. Sărbătorile de iarnă se desfășoară pe durata mai multor zile, de la 24 decembrie până la 8 ianuarie. Odată cu sărbătoarea Crăciunului, se desfășoară diferite obiceiuri, și tradiții specifice zonei Cernăteștiului.

Sădirea grâului. În case femeile sădeau grâu într-un castron mai adânc, care era ținut până la Anul Nou. Dacă grâul încolțea și creștea frumos și des, în acea casă, în anul următor era multă bogăție și fericire.

Colindatul cu Vicleiul este un obicei de iarnă care se practica în preajma Crăciunului. Oamenii mergeau la colindat, deosebindu-se acest obicei prin colindele închinare Fecioarei Maria și nașterii Pruncului Isus. Colindătorii purtau după ei o cutie construită din trei turnuri care înfățișau pe cei trei magi de la răsărit. Obiceiul se continua cu jocul păpușilor ce erau cusute din cârpe de către fetele nemăritate. Perindându-se pe la fiecare casă, colindătorii aveau și rolul de a găsi fetele nemăritate, care trebuiau să arate păpușa cusută cu migală și îndemănare. Astfel, se realiza un concurs între fete, întrecându-se care are păpușa cea mai frumoasă și mai împodobită cu cusături alese. Colindătorii după ce strângeau toate păpușile de la fete, începeau jocul păpușilor prin sat. Pe de altă parte, în cadrul colindatului cu *vicleiul* se scotea în relief și munca agricultorilor. Oamenii construiau un plug din lemn pe care-l arătau colindătorilor și apoi jucau pe lângă el, ca suport având melodii populare, cântate de `nea Milică. Sătenii jucau de asemenea și un ritual de înmormântare, confecționând din cârpe o păpușă mai

mare, pe care se prefăceau că o duc pe drumul spre groapă. În acest timp se jucau jocuri populare precum călușul, jocul călușilor, mielului și barza.

Colindatul cu steaua se face în noaptea de Crăciun. Începând cu miezul nopții, cete de colindători merg la fiecare casă vestind Nașterea Domnului. Steaua este confecționată din hârtie frumos colorată, iar colindătorii sunt îmbrăcați în costume populare cu căciuli înalte. Mai întâi, colindătorii colindau la ferestrele casei, în curte, apoi erau poftiți în casă, unde cântau în fața icoanei. După colindat, gazdele îi cinstesc pe colindători cu colaci și vin roșu, iar la plecare le dădeau bani și cârnați de porc.

Anul Nou. Urările și colindele ce se practică în perioada Anului Nou asigură prosperitate, belșug și sănătate:

„Bună dimineața la Moș Ajun
Că-i mai bun a lui Crăciun
Porci unturoși, oile lănoase, vacile lăptoase
Oameni sănătoși
Pui mulți și boboci mulți”

Aceste urări sunt făcute în cele mai multe cazuri de către colindători, dar și de către gospodarii caselor. În dimineața noului an, țărani scormonesc cu o creangă de măr dulce în foc rostind urarea, iar funinginea scuturată de pe coș și amestecată cu cenușă se pune la rădăcina pomilor.

Culegerea repertoriului vocal constituie o dovadă a existenței lăutarilor din această zonă etno-folclorică ce împlinește un deziderat firesc pentru generația noastră, dar mai ales pentru generațiile viitoare. La început, am cules sporadic câteva piese ce le-am inclus în repertoriul vocal personal, apoi coborând Valea Corzului am început o cercetare de teren, cu caracter mai sistematic încercând să adun tezaurul valoros al cântecelor din comuna Cernătești și ale cătunelor de pe Valea Corzului: Țiu, Raznic, Cornița, Grecești, Busu, Botoșești Paia. Am adunat repertoriu atât vocal, cât și instrumental de la lăutarii care mai sunt în sat, precum Emilian Anoiu, Constanța Anoiu, Constantin Nica, Marcu Stancu și Marcu Ionel, Marin Mustăcioară, Constanța Mustăcioară, Ion Ploscaru, Nițu Voinescu, Veronica Bonea și Ionica Văcariu.

Aceste nestemate numite simplu cântece pe care veacurile și bătrânii lor le-au șlefuit, au conturat de-a lungul timpului stilul precum și o anumită tehnică de interpretare a repertoriului vocal și instrumental, dar au format și modalitatea de percepere a mesajului transmis din generație în generație prin temele propuse de rapsozii populari.

Cântecele vocale de joc au un ritm măsurat, de sârbă și horă. Sârbele pot fi încadrate în măsuri binare, iar horele sunt de două feluri, prezentând un ritm desfășurat în măsuri binare și ternare.

O trăsătură specifică ritmului din această zonă etnografică este contratimpul aplicat la aproape toate începuturile de vers. Ritmul melodiei coincide cu cel al acompaniamentului instrumental, prima optime fiind pauză, iar a doua optime se conturează în șaisprezecimi.

Pe-un gărduleț la fântână

Tempo $\text{♩} = 71$ Grecești
Nițu Vionescu, 70a

Pe-un gărduleț la fântână
Cânt-o pasăre bătrână
Ea cânta și ciripea
Și cu puștii ei vorbea
Ea cânta și ciripea
Și cu puștii ei vorbea

Pe-un gărduleț la fântână

Pe-un gărduleț al fântână
Cânt-o pasăre bătrână
Pe-un gărduleț al fântână
Cânt-o pasăre bătrână
Ea cânta și ciripea
Și cu puștii ei vorbea
Ea cânta și ciripea
Și cu puștii ei vorbea
Puii mamei pușori
Eu v-am crescut mărișori
Puii mamei pușori
Eu v-am crescut mărișori
V-am crescut v-am legănat
De lângă mine-ați plecat
Eu la bătrânețea mea

Nu știu pe cine-oi avea
Nu știu pe cine-oi avea
Să-mi poarte de grija mea
Să știți fraților iubiți
Cât pe lume mai trăiți
Cât pe lume mai trăiți
Viața să v-o prețuiți
Viața să v-o prețuiți
Căci viața e tare scurtă
E scumpă și e prea scurtă

Căci omul cât tânăr este
Cam la toate se pripește
Cam la toate se pripește
Când e bătrân se căiește
Dar degeaba te căiești
Ce-ai pierdut nu mai găsești.

La casa cu trestioară

Cernătești
Mustăcioară Constanța, 70a

Horă ♩ = 111

1) _____
2) _____

Hai, hai | La ca - sa cu tres - ti - oa - ră

Za - ce-un voi - ni - cel de-o boa - lă,

Za - ce-un voi - ni - cel de-o boa - lă.

1) Strofele 3,4,5
Căci mi - e mi s-a u - ro - ții

2) Strofa 6
Ar - gin - tu cu stra - chi - na măi

La casa cu trestioară

Hai, hai la casa cu trestioară
Zace-un voinicel de-o boală
Zace-un voinicel de-o boală

Hai, hai zace voinice ori te scoli
Ori mai dă-mi și mie obor
Ori mai dă-mi și mie obor

Hai, hai căci mie mi s-a urât
Perinioarele mutând
Cearceafuri scuturând

Hai, hai mărită-te fata mea
Hai, hai mărită-te fata mea
Și eu m-oi însura

Hai, hai ș-oi veni la nunta ta
Și-oi da bani cu banița
Aurul cu lingura

Hai, hai argintul cu strachina, măi
Argintul cu strachina, măi.

Cine-a fost întâi la Gorj

Tempo sârbă ♩ = 88

Grecești
Nițu Voinescu, 70a

Foa - ie ver - de foi de boji Of Of Of
 Ci - ne-a _____ fost în - tâi la Gorj _____ Pui - ca mea
 A fost Tu - dor și Ma - ghe - ru
 Și cu Nea' Din - că Schi - le - ru
 A fost Tu - dor și Ma - ghe - ru
 Și cu Nea' Din - că Schi - le - ru

Cine-a fost întâi la Gorj

Foaie verde foi de boji of of of
 Cine-a fost întâi la Gorj /Puica mea
 A fost Tudor și Maghieru
 Și cu Nea` Dincă Schileru
 A fost Tudor și Maghieru
 Și cu Nea` Dincă Schileru
 A mai fost și Aristică of of of
 Nepotu lui Nea` Dincă /Puica mea
 Aristică cât trăia
 Fericete mai era
 Ce mai om era sârmanu
 Că știa să facă banu
 Cobora Dincă pe pisc of of of
 Cu calul până-n puichizi/ Puica mea
 Și cu frâul la oloane
 Ca puiestru-n fuga mare
 Și cu frâul la oloane
 Ca puiestru-n fuga mare

Era seara la Pitești of of of
 Dimineața-n București /Puica mea
 Peste zi sta-n parlament
 Dinc-a fost țaran deștept

Foaie verde trei lămâi of of of
 Unde cântă cucu-ntâi/ Puica mea
 Fugea Leanca peste jii
 La Dincă Schileru-ntâi
 Fugea Leanca peste jii
 La Dincă Schileru-ntâi

Spune, spune neică Dincă of of of
 Cât mai pui Ionel la muncă/ Puica
 mea

Să mă las și eu de muncă
 Să merg cu tine pe luncă
 Să mă las și eu de muncă
 Să merg cu tine pe luncă

Ochilor face-ți plimbare

Cernătești
Mustăcioară Aurora, 49 a

$\text{♩} = 154$

O - chi - lor fa - ce-ți plim - ba - re

Să văd mân - dra ce gând a - re

A - re gând să mă o - moa - re

Ori dă gu - ra să mă scoa - le

Ochilor face-ți plimbare

Ochilor face-ți plimbare
Să văd mândra ce gând are
Ochilor face-ți plimbare
Să văd mândra ce gând are
Are gând să mă omoare
Oră dă gura să mă scoale
Are gând să mă omoare
Oră dă gura să mă scoale

Mândruța care-i mândruță
Iese la poartă desculță
Iar care e blestemată
Nu iese nici încălțată
Nu iese nici încălțată
Bate Dumnezeu să bată
C-a lăsat lumea săracă
Și și-a pus cărciuma-n poartă

Baladele se desfășoară într-un ritm parlando-rubato, care este strâns legat de caracterul povestitor al interpretării. Structura ritmică, precum și forma se adaptează la caracterul improvizatoric impus de relatarea faptelor din baladă.

Doinele prezintă de asemenea un ritm liber, parlando-rubato, ce este dat de starea afectivă a interpretului.

Radu din cârng (baladă)

Poco rubato $\text{♩} = 175$ Titu
Anoiiu Constanța, 65a

Foa - ie ver - de sa - mu - last - ră
la un fag ma - re pe coas - tă
Șa - de Ra - du ca - ntr-o - ca - să
și-a - fa - ră plou - ă și var - să
Și-a - fa - ră plou - ă și var - să
Da' lui Ra - du nici nu i - pa - să
Da' lui Ra - du _____ nici nu i - pa - să
și lui _____ Ra - _____ du
nici nu i - pa - să.

Radu din cârng (baladă)

Foaie verde samulastră
La un fag mare pe coastă
Șade Radu ca-ntr-o casă
Și-afară plouă și varsă
Și-afară plouă și varsă
Da' lui Radu nici nu-i pasă
Da' lui Radu nici nu-i pasă
Și lui Radu nici nu-i pasă

Dar mai sus pe rămurele,
cuțite și revolvere
Se servea Radu de ele
La vreme de neputere
Mai sta Radu ce mai sta
Nu știu ce naiba-i venea
O frunză din pom rupea
Și-ncepea de-a șuiera

Și-ncepea de-a șuiera
Mii de haiduci se-aduna
Ca frunza și ca iarba
Ca frunza și ca iarba
I-mbrăca militărește
Iar Radu căpitănește
Și boierii că-mi pornește

Au bună ziua boieri mari
Trăiți domnule căpitan
Căpitanii sunt la târg
Dar eu sunt Radu din cârng
Care la parale strâng
Și iau bani de la bogați
Și împart pe la săraci
Să-și cumpere boi și vaci

Mai sta Radu ce a sta
Nu știu ce naiba-i venea

Cu piciorul cum ședea
Ușa din țâțani scotea
Nu da domnule nu da
Că vom da tot ce –om avea
Nu da domnule nu da
Iar Radu ce făcea
La cocoană se ducea
Una-n spate c-o plesnea
Nu da domnule nu da
Că vom da tot ce am avea
Că vom da tot ce am avea
Ia te uita după ușe
Că mai am de-o găletușe
Găletușa de dud verzi
Ia din ea că nu se vede
Ia te uita pe poliță
Că mai am de-o sărbuliță
Mi-o păstram pentru fetiță

Bibliografie

- Bartók, Béla. 1937. *Scrieri mărunte despre muzica populară românească*. Adunate și traduse de Constantin Brăiloiu. București.
- Buzera, Alexandru, Bușu, Gheorghe. 1971. *De la Jiu în lung și-n lat*. Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Dolj.
- Comișel, Emilia. 1986. *Studii de etnomuzicologie*. București: Editura Muzicală.
- Comișel, Emilia. 1967. *Folclor muzical*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Enache, Ștefan, Pleșa, Teodor. 1982. *Zona etnografică Dolj*. București: Editura Sport – Turism.
- Mârza, Traian. 1966. *Cadențele modale finale în cântecul popular românesc*. București: Editura Muzicală.
- Nicola, Ioan, Szenik, Illona, Mîrza, Traian. 1963. *Curs de folclor muzical*. Vol. I. București: Editura de Stat, Pedagogică și Didactică.
- Oprea, Gheorghe. 1998. *Sisteme sonore în folclorul românesc*. București: Editura Muzicală.
- Oprea, Gheorghe. 2001. *Folclorul muzical românesc*. București: Editura Fundației România de Măine.
- Papană, Ovidiu. 2013. *Studii de etnomuzicologie*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Păsărescu, Gheorghe, Cenușe, Radu. 2001. *Carpen – Cleanov, Dolj – Monografie*. Slatina: Editura Alutus.
- Roșca, Lucian. 2019. *Elemente de construcție în armonia modală*. București: Editura Muzicală.
- Stahl, Henri. 1939. *Monografia unui sat*. București: Fundația Culturală Regală Principele Carol.
- Stoica, Georgeta, Diaconescu, Ileana. 1969. *Torsul și țesutul părului de capră*. Casa Creației Populare a Județului Dolj.
- Szenik, Illona. 1970. *Structura ritmică în cântecul de stil modern și nou*, în *Lucrări de muzicologie*, nr. 6. Cluj-Napoca: Academia de Muzică „Gheorghe Dima”.
- Szenik, Illona. 1979. *Tipologia melodică folclorică în lumina variabilității și stabilității. III Modele structurale în forma liberă închisă*, în *Lucrări de muzicologie*, nr. 12-13. Cluj-Napoca: Academia de Muzică „Gheorghe Dima”.